

Πρέντραγκ Πέτροβιτς

Πανεπιστήμιο Βελιγραδίου, Ορθόδοξη Θεολογική Σχολή, Βελιγράδι

Ἡ θεολογική σημασία τῆς ὕλης καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς αὐτῆς

Abstract: Ἡ χριστιανική παράδοσις θεωρεῖ τὴν ὕλην ὡς τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ. Τὸ ὄντο-λογικὸν πρόβλημα τοῦ θανάτου ἔγκειται εἰς τὴν θνητὴν φύσιν τῆς κτίσεως. Ὁ κτιστὸς κόσμος δὲν ὑπάρχει ἄνευ τοῦ χρόνου. Αἱ λειτουργικαὶ ἀναφοραὶ διατηροῦν τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς καταβολῆς τοῦ κόσμου ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὡς πρωτόγονον ἀνθρωπίνην γνῶσιν. Ἡ βαθεῖα ἐνότης χαρακτηρίζει τὴν σχέσιν ἀνάμεσα εἰς τὴν ὕλην καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὡς ἡ Ἀρχὴ τῆς εἰκονογραφίας τῶν ἁγίων, συνδέει τὴν ἔννοιαν τῆς ὕλης, τῆς κτίσεως, μετὰ τῶν θεουμένων ἀνθρώπων, τουτέστιν μετὰ τῆς ἀθανασίας τῶν ἀνθρώπων.

Key words: ὁ ἄνθρωπος, ἡ ὕλη, ἡ δημιουργία, αἱ τάξεις, τὸ μὴ ὄν, ὁ χρόνος, ὁ τόπος, ἡ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ, αἱ λειτουργικαὶ ἀναφοραὶ, ἡ ἐνσάρκωσις, αἱ εἰκόναί, ἡ ἐνότης.

Ἡ δημιουργία τῆς ὕλης

Ὄταν γίνεται λόγος περὶ τῆς ὕλης, ἐντὸς τῶν λειτουργικῶν κειμένων καὶ τῶν ἔργων τῶν ἁγίων πατέρων, τότε κατ' οὐσίαν γίνεται λόγος περὶ τῆς κτίσεως τοῦ Θεοῦ. Ὡς πολὺ σημαντικὸν θέμα ἡ ἰουδεοχριστιανικὴ σκέψις ἐξαιρεῖ τὸ γεγονός τῆς καταβολῆς τοῦ κόσμου. Δηλώνων δύο εἶδη δημιουργίας, ὁ θεῖος Μωϋσῆς, εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως, χρησιμοποιοῖ δύο συγκεκριμένα ῥήματα. Πρῶτον ῥῆμα εἶναι τὸ ῥῆμα «μπαρά», τὸ ὁποῖον εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν ἑβδομήκοντα σημαίνει – ποιῶ. Μετὰ τῆς λέξεως αὐτῆς ἐκφράζεται ἡ δημιουργία τῆς ὕλης ἐκ τοῦ μὴ ὄντος. Δεύτερον ῥῆμα εἶναι τὸ ῥῆμα «ατσα», τὸ ὁποῖον εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν ἑβδομήκοντα σημαίνει ἐπίσης – ποιῶ. Διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς ὁμως, τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον δηλώνει ἄλλο εἶδος δημιουργίας, δηλαδὴ τὴν δημιουργίαν ἐκ τοῦ ὄντος. Το πρῶτον ῥῆμα ὁ Μωϋσῆς τὸ χρησιμοποιοῖ διὰ νὰ ἐκφράσῃ ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἐνῶ τὸ δεύτερον ῥῆμα τὸ χρησιμοποιοῖ διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀλήθειαν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς δὲν ἐποίησε, ἀλλὰ ἔπλασε τὸν Ἀδὰμ ἐκ τοῦ χοός, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ ὄν. Ἐνεκα τοῦτου εἰς τὸ κείμενον τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως δὲν ἔχομεν λέξεις «γενέσθω ἄνθρωπος» ἀλλὰ «ποιήσωμεν ἄνθρωπον». Εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ ἐρώτημα: τί σημαίνει ἡ καταβολὴ τοῦ κόσμου ἐκ τοῦ μὴ ὄντος καὶ διατί αἱ Ἅγιοι Γραφαὶ διακρίνουν τὰ δύο εἶδη τῆς δημιουργίας;

Κατὰ τὰς ἑλληνοφιλοσοφικὰς ἐπιδράσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τὸν πρῶτον αἰῶνα ἐπηρεάζον τὴν σκέψιν τῶν χριστιανῶν, βλέπομεν τὰ τρία βασικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν διδασκαλίαν περὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

Πρῶτον, οἱ ἑλληνοφιλόσοφοι ὑποστήριζον ὅτι μεταξὺ τῆς ὕλης καὶ τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται αἰώνιος συγγένεια, δηλαδή ἡ ὕλη εἶναι συναΐδιος τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ἔλεγαν «...ἐκ τῆς ὕλης τὸ εἶδος»¹, δίδοντες εἰς τὴν ὕλην θεϊκὸν χαρακτήρα, ἐπειδὴ τὸ εἶδος, ἢ μᾶλλον ἢ ποιότης, εἶναι προῖον τῆς ὕλης.

Δεύτερον, οἱ συλλογισμοὶ τῶν γνωστικῶν κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ κτίσις καθ' ἑαυτὴν εἶναι κακὴ. Διὰ τούτου ὁ Θεοδῶρητος Κύρρου ἔγραψε: «...μεγίστην γὰρ βλασφημίαν νομίζουσι τὸ φάναι τὸν Θεὸν εἶναι κακῶν ποιητὴν»².

Τρίτον, ὁ Ὀριγένης ἀντιμετώπισε μίαν ἀπορίαν τῶν ἐλλήνων φιλοσόφων σχετικῶς μετὰ τὴν ἐν χρόνῳ καταβολὴν τοῦ κόσμου. Ἡ ἀπορία ἦτο ἡ ἐξῆς: ἐὰν ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν κόσμον ἐν χρόνῳ, τότε πρὸ τῆς καταβολῆς ὁ Θεὸς ἦτο ἀνεργός. Προσπαθῶν νὰ ἐξηγήσῃ ὅτι ἡ ἐν χρόνῳ καταβολὴ τοῦ κόσμου δὲν προϋποθέτει τὴν ἀνεργίαν τοῦ Θεοῦ πρὸ τῆς καταβολῆς, ὁ Ὀριγένης ἐδίδασκεν ἄφ' ἑνός μεν, ὅτι πρὸ τοῦ κόσμου τοῦτου ὑπῆρχον ἄλλοι κόσμοι τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς καὶ ἄφ' ἑτέρου δε, ὅτι θὰ ὑπάρξουν καὶ ἄλλοι κόσμοι, μετὰ τὸν παρόντα. Οὕτως, ὁ Θεὸς τοῦ Ὀριγένους ἐμφανίζεται ὡς αἰώνιος Δημιουργός. Δηλαδή, ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος, ἐνόμιζεν ὁ Ὀριγένης, καὶ εἶναι Δημιουργός, τότε εἶναι ὅπως δὴποτε αἰώνιος Δημιουργός καὶ κατ' ἀνάγκην δημιουργεῖ κόσμοις. Φαίνεται ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ Ὀριγένους δὲν ὑφίσταται ὡς Θεὸς ἐλεύθερος ἀπὸ τῆς δημιουργίας αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐντὸς αὐτοῦ εὐρίσκεται ἀναγκαιότης τις πρὸς τὸ δημιουργεῖν. Ἐπηρεαζόμενοι οὐσαστικῶς ἀπὸ τοιαύτας διδασκαλίας, ὠρισμένοι σύγχρονοι θεολόγοι, καὶ οὐ μόνον, διαπράττουν δύο σφάλματα.

Πρῶτον, συνδέουν ἠθικῶς τὸν θάνατον μετὰ τῆς προπατορικῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, εἰσάγοντες διὰ τῆς κατηγορίας τοῦ θανάτου, μίαν καινούργιαν οὐσίαν εἰς τὴν κτίσιν. Ἐν ἄλλοις λόγοις, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι κατ' αὐτοὺς μετὰ τὴν παράβασιν ὑφίσταται τι τὸ ὁποῖον δὲν ὑφίστατο πρὶν. Δικαιολογοῦν δὲ τοιαύτην διδασκαλίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπόψεως ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐδημιούργησε τὸν θάνατον.

Δεύτερον, συνδέουν τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀπολκειστικῶς καὶ μονιστικῶς μετὰ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, εἰσάγοντες εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωὴν ἀρχαίας διδασκαλίας τοῦ Πυθαγόρα, τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν.

Θὰ προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν λειτουργικὰς καὶ μερικὰς πατερικὰς ἀπαντήσεις εἰς ταῦτα τὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα τόσον παλαιότερον ὅσον καὶ σήμερον εἶναι οὐσιαστικῶς τὰ ζητήματα ὡς πρὸς τὴν ἀληθινὴν καὶ ζωηρὰν πίστιν. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας κατέβαλλαν μεγάλας προσπάθειάς διὰ νὰ ἐξηγήσουν αὐτὰ τὰ βασικὰ προβλήματα. Ἄφ' ἑνός μεν, ἔπρεπε νὰ δικαιολογήσουν διατὶ ὁ κτιστὸς κόσμος εἶναι θνητός, ἄφ' ἑτέρου δε, ἔπρεπε νὰ θεμελιώσουν τὴν πίστιν των, ἡ ὁποία δὲν καταλήγει εἰς τὸν θάνατον, ἀλλὰ βασιζέται εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ταυτοχρόνως ἔπρεπε νὰ δικαιολογήσουν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐποίησε τὸν θάνατον.

Ἡ πρώτη μεγάλη προσπάθεια εὐρήσκειται ἐντὸς τῶν ἔργων τῶν Ἁγίων Ἀπολογητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπροβληματίζοντο μετὰ τὴν ἑλληνοφιλοσοφικὴν ἰδέαν τῆς ἀθανασίας τοῦ κόσμου κατ' οὐσίαν. Τοῦτου ἕνεκα Ἰουστίνος ὁ Μάρτυς ἐρώτησε τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους: «Εἰ ἀδύνατον εἶναι Θεὸν τὸν μηδὲν πεποιηκότα, πῶς

¹ Ἰουστίνος Μάρτυς, *Ἐρωτήσεις Ἑλληνικαί*, ΒΕΠΕΣ 4 – 180, 35

² Θεοδῶρητος Κύρρου, *Περὶ αἵρετικῆς κακομυθίας*, PG 83, 464B

ἔστι Θεός, εἰ ὁ κόσμος ἀγέννητος καθὰ τισι δοκεῖ;»³ Ἐπίσης, ὅταν ἀπαντᾷ εἰς τοὺς Ἑβραίους, μαρτυρῶν τὴν ἰουδεοχριστιανικὴν πίστιν, ὅτι ὄντως κτιστός, ὁ κόσμος ὑποφέρει τὴν διαφθορὰν καὶ ὅτι κατ' οὐσίαν ὑφίσταται θνητός, λέγει: «...ἐπειδὴ καὶ ὁ κόσμος γεννητός ἡμῖν ἐφάνη»⁴. Ὁ Ἰουστίνος γεννητὸν κόσμον χαρακτηρίζει τὸν κατ' οὐσίαν θνητὸν.

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς ἀπαντῶν κατὰ τινὰ τρόπον εἰς τὰ προλεχθέντα τοῦ Ὁριγένους καὶ τῶν Γνωστικῶν, λέγει: «...Ἀνάγκην ἐπάγουσαν τῷ Θεῷ παρὰ πρόθεσιν ἦν οὐκ εὐδόκησεν οὐσίαν δημιουργῆσαι»⁵, καὶ ἐπίσης: «...πῶς ὁ τυραννηθεὶς ἔστι Θεός πρὸς ἀνάγκης ὑφιστῶν παρὰ πρόθεσιν ἐπ' ἀπολεία γένεσιν πραγμάτων»⁶.

Ἐκφράζων τὴν καταβολὴν τοῦ κόσμου ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ὁ Μωϋσῆς γράφει: «ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» (Γεν. 1, 1). Ἡ ἔκφρασις «ἐν ἀρχῇ» συνδέει τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου μετὰ τοῦ χρόνου. Μολονότι Ἡ Βασίλειος ὁ Μέγας εἰς τὴν Ἑξαήμερον συνδέει τὴν ἔκφρασην αὐτὴν μετὰ τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, ὁμιλῶν ὑπὸ ἐσχατολογικὴν προοπτικὴν, ἡμεῖς θὰ ἔχωμεν ὡς σκόπον νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἱστορικὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου καὶ θὰ χρησιμοποιώμεν τὴν ἔκφρασην αὐτὴν ὑπὸ ἱστορικὴν προοπτικὴν.

Ἡ ὕλη εἶναι ὕλη μόνον ἐν χρόνῳ, καὶ ὁ κόσμος ὑφίσταται ὡς κόσμος μόνον ἐν χρόνῳ. Κατὰ τινὰ τρόπον ἢ φύσις τοῦ κτίστου κόσμου συνιστᾷ ἐν μετὰ τοῦ χρόνου. Ὁ κτιστός κόσμος δὲν ὑπάρχει χωρὶς αὐτοῦ. Δηλαδή, ὁ κόσμος οὐδόλως ὑπῆρχε πρὶν νὰ τὸν δημιουργήσῃ ὁ Θεός. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὁ κόσμος ὑφίσταται ὡς κτιστός. Περὶ τοῦ θέματος τούτου Ἰουστίνος ὁ Μάρτυς, εἰς τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ κατὰ ἑλληνοφιλοσόφων εἶπε: «οὔτε τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου οὔτε τὴν ἀνάκτισιν αὐτοῦ πιστεύουσιν Ἕλληνες. Ἄλλ' εἰ μὲν ἀληθεύουσι τὸ πρῶτον, οὕτως ἂν γένοιτο δηλον. Λέγουσι γὰρ τὸν χρόνον εἶναι αἴδιον. Ἄλλ' εἰ μὲν ὁ χρόνος ἔστιν αἴδιος, ἀνάγκη ἄρα καὶ τὰ μέρη τοῦ χρόνου εἶναι αἴδια, τουτέστι, τὰς τε ὥρας καὶ τὰς ἡμαίρας, τοὺς τε μῆνας, καὶ τὸν ἑνιαυτόν. Εἰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔστιν αἴδια διὰ τὸ εἶναι ἐν αὐτοῖς τὰ μὲν πρότερα, τὰ δὲ ὕστερα, οὐδὲ ἄρα ὁ κόσμος, ὡν ἐν τῷ χρόνῳ, δίνονται εἶναι ἀγγένητος»⁷. Ὁ κόσμος δὲν ὑπῆρχε κἂν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Θεοῦ ὡς ἀναγκαιότης. Ἡ κτίσις πρὶν νὰ γίνῃ δημιούργημα ταυτίζεται μετὰ τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ταυτοχρόνως αὐτὸ τὸ μὴ ὄν δὲν σημαίνει κάποιο εἶδος τοῦ ὄντος. Τὸ μὴ ὄν δὲν σημαίνει οὔτε τὴν ἀπουσία τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸ «τὸ μέρος», εἰς τὸ ὁποῖον θὰ δημιουργήσῃ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ἀλλὰ σημαίνει τὸ μὴ ὄν τοῦ κόσμου. Πρὸ τῆς καταβολῆς τοῦ κόσμου ὑπῆρχεν ἡ μόνη μοναρχικωτάτη Τριάς.

Αἱ ἀναφοραὶ τῶν θείων Λειτουργιῶν διατηροῦν τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς καταβολῆς τοῦ κόσμου ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὡς πρωτόγονον ἀνθρωπίνην γνῶσιν. Αἱ Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ ἀναφέρουν: «...ὁ τὰ πάντα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών» (IB, 7), ἢ: «σὲ τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν τὸν πρὸ τῶν γεννητῶν ὄντα ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται» (IB, 6), ἢ: «...ποιητὰ πάντων

³ Ἰουστίνος Μάρτυς, *Ἐρωτήσεις Χριστιανικαί*, Β', ΒΕΠΕΣ 4 – 152, 35

⁴ Αὐτόθι, *Πρὸς Τρύφωνα Ἰουδαῖον διάλογος*, PG 6, 488CD

⁵ Μάξιμος Ὁμολογητὴς, *Περὶ διαφορῶν ἀποριῶν*, PG 91, 1328A

⁶ Αὐτόθι, PG 91, 1332A

⁷ Ἰουστίνος Μάρτυς, *Ἐρωτήσεις ἑλληνικαί*, ΒΕΠΕΣ 4, 183–11

τῶν κτισμάτων»⁸. Ἡ Ἀναφορά Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου μαρτυρεῖ: «...ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ σύμπαντα»⁹. Ἡ ἀναφορά τοῦ Ἁγίου Μάρκου περιέχει τὸ ἐξῆς: «σοὶ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, γῆν καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ, θαλάσσας, πηγάς, ποταμούς, λίμνας καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς»¹⁰, καὶ πάλιν: «...ὁ ἀναγαγὼν ἡμᾶς ἐξ ἀβύσσου εἰς φῶς, ὁ δοῦς ἡμῖν ἐκ θανάτου ζωὴν»¹¹. Εἰς τὴν ἀναφορὰν ἡ ὁποία ἔχει φθάσει εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, λέγεται: «...διότι μᾶς ἔβγαλες ἀπὸ τὸ μηδέν»¹², καὶ ἐπίσης: «...ὁ τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὄλων τῶν ἀοράτων καὶ τῶν ὀρατῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν»¹³. Εἰς τὴν ἀναφορὰν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀναφαίρεται: «...τῆς κτίσεως ἀπάσης δημιουργέ», ἢ: «... ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγων τὸν ἄνθρωπον», ἢ πάλιν: «...οὐκ ὄντα με δι' εὐσπλαγχνίαν παρήγαγες»¹⁴. Τὸ κείμενον τῆς Διδαχῆς συνέχει τὰ λόγια: «Σὺ δέσποτα παντοκράτορ, ἔκτισας τὰ πάντα ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου» (X, 5). Τοῦτο, ὅτι ἡ καταβολὴ τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἀπλῶς μία ἰδέα εἰς τὴν σκέψιν τῶν ἰουδαιο-χριστιανῶν, μαρτυρεῖ καὶ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος λέγων: «Πίστετε τὸν σύμπαντα κόσμον ὅσος τε ὀρατὸς καὶ ὅσος ἀόρατος, ἐξ οὐκ ὄντων παρὰ Θεοῦ γενόμενον καὶ προνοία τοῦ ποιήσαντος διοικούμενον, δέξασθαι τὴν εἰς τὸ κρεῖττον μεταβολήν»¹⁵.

Οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὑπογραμμίζοντες τὴν ἀλήθειαν τῶν θείων Λειτουργικῶν Ἀναφορῶν ὅτι ἡ ὕλη εἶναι προῖον τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, ἐκφράζουν τὴν χρονικὴν διάστασιν αὐτῆς, λόγῳ τοῦ θανάτου, τὴν χρονικὴν ὑπαρξιν τῆς ὕλης. Ποία εἶναι ἡ σχέση μετὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ χρόνου, καὶ ἐπίσης πῶς δύναται τις νὰ κατανοήσῃ ὄντολογικῶς τὸ τραγικὸν γεγονὸς τοῦ θανάτου;

Πρῶτον, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ κατηγορία τοῦ χρόνου προϋποθέτει καὶ τὴν κατηγορίαν τοῦ τόπου. Ἐντὸς τοῦ κτιστοῦ κόσμου οὐδὲν γίνεται ἄνευ χρόνου καὶ τόπου. «Οὐκ ἄνευ εἰσι, χρόνος καὶ τόπος ὧν χωρὶς οὐδὲν ἔστιν τῶν γεννητῶν»¹⁶, γράφει ὁ Μάξιμος. Λέγει καὶ εἰς ἄλλο μέρος: «Τῆς γὰρ κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν θέσιν περιγραφῆς οὐδὲν ἔστι τῶν ὄντων ἐλεύθερον»¹⁷. Πῶς ἀντιλαμβάνεται ὁ ἄνθρωπος αὐτὰς τὰς δύο κατηγορίας; Αὐταὶ αἱ δύο κατηγορίαι ὑπάρχουν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ ἀνθρώπου συχνότερον ὡς μία διάστασις μετὰ δύο γεγονότων τὰ ὁποία γίνονται ἐντὸς χρόνου καὶ τόπου¹⁸. Τοιοῦτοτρόπως, ἀποδεικνύεται ὅτι

⁸ Ἰωάννου Φουντούλη, *Αἱ Θείαι Λειτουργίαι*, Θεσσ. 1994, σελ. 411

⁹ Αὐτόθι, σελ. 382

¹⁰ Αὐτόθι, σελ. 45

¹¹ Αὐτόθι, σελ. 55

¹² Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης, *Ἡ ἀναφορά*, ἔκδ. Π. Πουρνάρα 1987, σελ. 363. (Εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν χρησιμοποίησαμε τὴν μετάφρασιν τοῦ λατινικοῦ σωθέντος κειμένου εἰς τὴν Δημοτικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου Μ. Σάκαλη.)

¹³ Αὐτόθι, σελ. 345

¹⁴ Γρηγόριος Θεολόγος, *Ἡ ἀναφορά*, PG 36, 709A

¹⁵ Αὐτόθι, *Λόγος* 40, 45. PG 36, 424

¹⁶ Μάξιμος Ὁμολ. *Πρὸς Θαλάσσιον*, PG 90, 732A

¹⁷ Αὐτόθι, PG 90, 561A

¹⁸ Τὸ αὐτὸν λέγει καὶ ὁ Ἰουστίνος: «Εἰ πᾶν τὸ γιγνόμενον πρὸ τοῦ γενέσθαι οὐκ ἦν, οὐκ ἄρα αἰδιόος τε καὶ ἀναρχὸς ὁ χρόνος διὸ οὔτε ἡ κίνησις ἔστιν αἰδιόος τε καὶ ἀναρχός, ἢ ὁ χρόνος ἔστιν ἀριθμὸς». ΒΕΠΕΣ 4, 206–11. Προφανῶς ἡ κίνησις τῆς κτίσεως παριστάνει τὸ συγκεκριμένον

ὅλα τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσηιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, συνιστοῦν τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Συνεπῶς, ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται ὅλα τὰ γεγονότα ὑπὸ τὸ πρῖσμα δύο μεγάλων γεγονότων, τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐν τέλει, ἡ ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου εἶναι ἓνα γεγονός. Ἀντιστρόφως, τὰ γεγονότα δὲν ὑπάρχουν ἐὰν δὲν ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος. Τώρα γίνεται λόγος περὶ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τῆς ὕλης, τῆς κτίσεως. Περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου γράφει ὁ Μάξιμος τὸ ἐξῆς: «Τὰ δὲ περὶ φύσιν ἐστὶ τὰ προεπινοούμενά τε καὶ συνεπινοούμενα· τὸ μὲν, ὅτι ποῦ καὶ πότε πάντως ἢ τῶν ὄντων ὑπέστη γένεσις· τὸ δὲ, ὅτι ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει τῶν ὄντων, συνεπεθεωρήθη καὶ ἡ καθόλου τῶν ὄντων θέσις καὶ κίνησις, ἅπερ ἐστὶ χρόνος καὶ τόπος, ἐν οἷς κατὰ τὴν ἐξωθεν θέσιν, καὶ τὴν πρὸς ἀρχὴν κίνησιν ἢ φύσιν ἐστίν, ἀλλ’ οὐ καθ’ ὑπόστασιν· οὐ γὰρ ἐξ αὐτῶν ἢ φύσις, ἀλλ’ ἐν αὐτοῖς ἐξωθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι καὶ τὴν θέσιν»¹⁹. Ἡ ὑπαρξίς, ἡ ζωὴ τῆς κτίσεως, εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ αὐτὰς τὰς δύο κατηγορίας τὰς ὁποίας ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζομεν «χρόνον καὶ τόπον».

Διὰ νὰ δυνηθῶμεν μετὰ τῶν κατηγοριῶν αὐτῶν νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ τραγικὸν γεγονός τοῦ θανάτου, ἀρκεῖ νὰ τῶν συνδέσωμεν διὰ τῆς κατηγορίας τῆς σχέσεως, ἐπειδὴ ἄνευ σχέσεως, ἢ ὁποῖα εἰς τὰ λειτουργικὰ κείμενα εἶναι πάντα ἀγαπητικῆ, ἐλεύθερη σχέσις, αἱ κατηγορίαι τοῦ χρόνου, τοῦ τόπου καὶ τοῦ θανάτου, θὰ ἦσαν μόνον λέξεις ἢ ἄμορφοι ἰδέαι.

Ἡ ἐνότης ἀνθρώπου καὶ ὕλης

Ἡ πρώτη ἐντύπωσις τὴν ὁποῖαν ἔχομεν ὅταν πρόκειται περὶ τῆς ὕλης ἐντὸς τῶν κειμένων τῶν Λειτουργικῶν Ἀναφορῶν εἶναι ὅτι ἡ ὕλη, ἢ κτίσις, δὲν ὑφίσταται ἀπλῶς ὡς χῶμα, γρασίδι, δέντρα, θάλασσα, ζῶα. Ἐν μιᾷ λέξει, πάντα ὅσα αἰσθανόμεθα ὡς ἀντικειμενικὴν ὑπαρξίν τοῦ περιβάλλοντος, δὲν εἶναι τὸ πράγμα καθ’ ἑαυτόν. Πρωτίστως, ἡ κτίσις εἶναι ἀγία ἐπειδὴ ἐκ τοῦ ὄντος Θεοῦ γέγονεν διὰ τὴν αἰώνιον ὑπαρξίν. Ἀπόστασις ἀνάμεσα εἰς τὴν ὕλην καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν ὑφίσταται, ἐπειδὴ ἡ ὕλη εἶναι καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Τοῦτο δεικνύουν καὶ οἱ λόγοι τῶν ἀγίων Γραφῶν: «καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς...» (Γεν. 2, 7).

Ἡ ὕλη ἐντὸς τῆς λειτουργικῆς παραδόσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας θεωρεῖται πάντοτε ὡς ζωντανὴ ὕλη, λογικὴ ὕλη. Ὁ Θεὸς Πατὴρ διὰ τοῦ Μονογενοῦς Αὐτοῦ Υἱοῦ ἐποίησε τὴν ὕλην ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, καὶ ἀνακεφαλαίωσε αὐτὴν εἰς πρόσωπον τοῦ Ἀδάμ. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ ἀπεκαλύφθη εἰς τὸ γεγονός τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς Πατὴρ ἔδειξεν ὅτι τὸ ὄν τῆς κτίσεως βασιζέται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ σαρκωθέντος Λόγου. Ἐνεκεν τούτου ὁ Μάξιμος Ὁμολογιτὴς ἔγραψε: «ἡ δὲ κτίσις ἐστὶ, τῶν κατὰ παραγωγὴν ἐξ οὐκ ὄντων ὑπόστασις»²⁰.

Ὅλα τὰ λειτουργικὰ κείμενα περιγράφουν τὴν ὕλην ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεόν. Ἰσχυρῶς ἐμφαίνεται αὐτὴ ἡ ιδιότης τῆς ὕλης, εἰς τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς καταβολῆς τοῦ κόσμου, τὴν ὁποῖαν περιέχουν σχεδὸν ὅλαι αἱ θεῖαι Λειτουργίαι. Λέγομεν «σχεδόν» διότι ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἐπιφανίου Κύπρου καὶ τῆς Διδαχῆς ἐκφράζουν τὴν εὐχα-

γεγονός.

¹⁹ Μάξιμος, PG 90, 560D – 561A

²⁰ Μάξιμος Ὁμολογιτὴς, *Πρὸς Θαλλάσιον*, PG 90, 625C

ριστίαν εις τὸν Θεὸν ἔνεκεν τοῦ Χριστοῦ ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ δῶρον τοῦ Θεοῦ Πατρὸς. Τοιοῦτοτρόπος διὰ τοῦ Χριστοῦ οἱ ἄνθρωποι εὐχαριστοῦν ἐκ μέρους ὅλης τῆς κτίσεως, ἐπειδὴ μέσω τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ ἀποκαλύπτεται καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς ὕλης.

Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τὰ ὄντα τῆς κτίσεως ἐμφανίζονται ὡς λογικὰ ὄντα τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ὑπηρετοῦν τοὺς ἀνθρώπους. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέραν ἐμφανίζεται οὐ μόνον ἡ πρωταρχικὴ ἐνότης τῆς κτίσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἡ μεταπτωτικὴ ἐξάρτησις τῆς κτίσεως ἀπὸ τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ, διλαδὴ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Νῶε «ἀπέστειλε τὸν κόρακα τοῦ ἰδεῖν, εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ καὶ ἐξελθῶν, οὐκ ἀνέστρεψεν ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς. Καὶ ἀπέστειλε τὴν περιστερὰν ὀπίσω αὐτοῦ ἰδεῖν, εἰ κεκόπακε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς γῆς...» (Γεν. 8, 6–8). Ἐπίσης εἰς τὸν Ἡλιὸν καθεζόμενον εἰς τὸν χειμάρρον Χορράθ, «οἱ κόρακες ἔφερον ... ἄρτους τὸ πρωὶ καὶ κρέα τὸ δεῖλη» (III Βασ. 17, 6), ἢ πάλιν, «προσέταξε Κύριος κῆτει μεγάλῳ καταπιεῖν τὸν Ἰωνᾶν· καὶ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλιᾷ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ... Καὶ προσέταξε Κύριος τῷ κήτει καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἰωνᾶν ἐπὶ τὴν ξηρὰν» (Ιω. 2, 1 καὶ 2, 11).

Ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν ἡ κτίσις μαρτυρεῖ καὶ τὴν πανσοφίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ αἰώνιοι λόγοι τοῦ Θεοῦ ἐντὸς τῆς κτίσεως, διὰ τῶν αἰσθητῶν εἰκόνων αὐτῆς, ἀναβιβάζουν τοὺς νόας τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν Κτίσαντα. Τοῦτου ἔνεκεν ὁ Δαβὶδ δοξολογεῖ: «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλει τὸ στερέωμα» (Ψαλ. 18, 1), καὶ «...ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου» (Ψαλ. 107, 6).

Αἱ θεῖαι Λειτουργίαι ἐκφράζουν γενικῶς τὴν ὀλοκληρίαν καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ κτιστοῦ κόσμου. Τοιοῦτοτρόπος, ὅταν πρόκειται περὶ τῆς καταβολῆς τοῦ οὐρανοῦ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος θεωρεῖ τὸν ὁρατὸν οὐρανόν, διὸ καὶ εὐρήσκομεν εἰς τὸ κείμενον τῆς θείας Λειτουργίας αὐτοῦ τοὺς λόγους: «οὐκ ὄντα με δι' εὐσπλαγχνίαν παρήγαγες οὐρανόν μοι πρὸς ὄροφον ἔστησας γῆν μοι πρὸς βάσιν κατέπηξας δι' ἐμὲ Θάλασσαν ἐχαλίνωσας δι' ἐμὲ τὴν φύσιν τῶν ζῶων ἀνέδειξας πάντα ὑπέταξας ὑπὸ τῶν ποδῶν μου· οὐδ' ἐν τῶν τῆς σῆς φιλανθρωπίας ἐν ἐμοὶ πραγμάτων παρέλειπας...»²¹, ἢ πάλιν, εἰς τὴν ἀναφορὰν, ἡ ὁποία ἔχει φθάσει εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστόλου Μάρκου βρίσκομεν τοὺς λόγους: «...σοὶ τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, γῆν καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ, θαλάσσας, πηγὰς, ποταμούς, λίμνας καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς...»²². Ὅταν γίνεται λόγος περὶ τοῦ οὐρανοῦ ὡς μέρους τῆς κτίσεως, τότε νοεῖται ἡ ἀτμόσφαιρα ὅπου «τὰ πετινὰ ... κατασκηνώσῃ» (Ψαλ. 103, 12), καὶ ἐκεῖ «στρουθία ἐννοσεύσουσι, τοῦ ἔρωδιου ἢ οἰκία ἡγεῖται αὐτῶν» (Ψαλ. 103, 17), ὅπως τοῦτο θεωρεῖ ὁ Δαβὶδ.

Συσχετίζων τὴν χριστιανικὴν κοσμολογίαν καὶ τὴν χριστιανικὴν γνωσιολογίαν Βασίλειος ὁ Μέγας γράφει: «Βούλομαι σοὶ σφοδρότερον τῆς κτίσεως ἐνδρυθῆναι τὸ θαῦμα, ἴν' ὅπου περ' ἂν εὐρεθῆς, καὶ ὀπίω δήποτε γένει τῶν φυομένων παρὰ τῆς, ἐναργῆ λαμβάνης τοῦ ποιήσαντος τὴν ὑπόμνησιν»²³. Ἐδιαφέρουσα εἶναι

²¹ Γρηγόριος Θεολόγος, *Ἡ ἀναφορά*, PG 36, 709A

²² Ἰωάννης Φουντούλης, *Αἱ Θεῖαι Λειτουργίαι*, Θεσσαλονίκη 1994, 45

²³ Βασίλειος Μέγας, *Ἡ ἐξαήμερος*, ΒΕΠΕΣ, 51, 224, (1–4)

ή άποψις τοῦ Βασιλείου κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἡμέραι τῆς Ἐξαήμερου ἐμφαίνουσι διαφόρους διακοσμήσεις, διὸ καὶ λέγει: «Ἐτι καὶ νῦν ἡ τάξις τῶν φυομένων μαρτυρεῖ τῇ πρώτῃ διακοσμίσει»²⁴. Ἡ πρώτη διακόσμησις, κατὰ τὸν Βασίλειον, συνδέεται μετὰ τοῦ σκοποῦ τῆς καταβολῆς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, δηλαδὴ μετὰ τῆς αἰωνιότητος, μετὰ τῆς ἐσχάτης ἡμέρας. Ἐρμηνεύων τὴν πρώτην πρότασιν τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως, ὁ Βασίλειος γράφει: «Πρέπουσα ἀρχὴ τῷ περὶ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως μέλλοντι διηγεῖσθαι, ἀρχὴν τῆς τῶν ὀρωμένων διακοσμήσεως προθῆναι τοῦ λόγου»²⁵. Μετὰ τὴν πρώτην διακόσμησιν, πᾶσα ἄλλη, κατὰ τὴν αὐτὴν ἄποψιν, ἔχει τὴν αἰτίαν εἰς τὴν πρώτην φωνὴν τοῦ Θεοῦ. «Εὐρήσεις γὰρ οὕτως», γράφει ὁ Βασίλειος, «πόθεν τῷ χρόνῳ ἡ πρώτη κίνησις, ἔπειτα, ὅτι καὶ οἰονοὶ θεμέλιοι τινες καὶ κρηπίδες προκατεβλήθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ· εἶτα, ὅτι ἐστὶ τις τεχνικὸς λόγος ὁ καθηγησάμενος τῆς τῶν ὀρωμένων διακοσμήσεως, ὡς ἐνδείκνυται σοι ἡ φωνὴ τῆς ἀρχῆς...»²⁶. Αἱ ἀναφερόμεναι διακοσμήσεις συσχετίζονται μὲ τοὺς στήχους τῶν βιβλικῶν κειμένων οἱ ὁποῖοι δεικνύουσι τὴν ἀθωότητα τοῦ κόσμου. Παραδείγματός χάριν, διὰ τὸν Δαβὶδ δὲν ἦτο ἀρκετὸν νὰ εἶπῃ ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τοὺς δράκοντας εἰς τὴν θάλασσαν ἀλλὰ δίδει καὶ τὴν ἀφορμὴν λέγων: «ὄν ἔπλασας ἐμπαίξων αὐτῇ» (Ψαλ. 103, 26) παρουσιάζων τὴν ὑπαρξίν τῆς κτίσεως ὡς παιγνίδιον τῶν ὄντων ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ. Ὁ προφήτης Ζαχαρίας βλέπει αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, καὶ γράφων τὴν προφητείαν τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, λέγει: «καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ θήσομαι τὴν Ἱερουσαλήμ λίθον καταπατούμενον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· πᾶς ὁ καταπατῶν αὐτὴν ἐμπαίξων ἐμπαίξεται, καὶ ἐπισυναχθήσονται ἐπ' αὐτὴν πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς» (Ζαχ. 12, 3).

Διὰ τὸν Γρηγόριον, ἡ δημιουργία ὡς διακόσμησις ἔχει καὶ τὴν διάστασιν τῆς τάξεως, ἡ ὁποία διετηρήθη καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀδάμ. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει: «Τάξις οὖν τὸ πᾶν συνεσθῆσατο. Τάξις συνέχει καὶ τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια· τάξις ἐν νοητοῖς· τάξις ἐν αἰσθητοῖς· τάξις ἐν ἀγγέλοις· τάξις ἐν ἄστροις καὶ κινήσει καὶ μεγέθει καὶ σχέσει τῇ πρὸς ἄλληλα καὶ λαμπρότητι· ἔστηκεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα ... πρόσταγμα ἔθετο καὶ οὐ παρελύσεται ... Τάξις καὶ τοῖς ζώοις ἅπασιν...»²⁷. Αἱ τάξεις τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ὁ Κύριος δὲν ἀποτελοῦν μία σταθερὰ ἀντικειμενικὴ χαρμοσύνη, ἀλλὰ αἱ τάξεις τῶν ζωηφόρων λόγων τοῦ Θεοῦ ἐντὸς τῆς κτίσεως, οἱ ὁποῖοι παριστάνουσι τὸσον τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ αἰεὶ εὖ εἶναι, ὅσον καὶ τὰς προϋποθέσεις πρὸς πράξιν τῶν λειτουργικῶν ἀρετῶν.

Αἱ ἅγιοι εἰκόνες κατ' ἐξοχὴν παριστάνουσι μίαν ἄλλην διάστασιν τῆς ὕλης ἀντιπροσωπεύοντας θεϊκὰ ὀνόματα τῆς ὕλης καὶ μαρτυρώντας ταυτοχρόνως τὴν ὄντολογίαν τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ: «οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων» (Ματθ. 22, 32). Διὸ καὶ ὁ ὄρος τῆς Ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐκφράζει τὴν ἀλήθειαν τὴν ὁποίαν ἐξέφρασε καὶ Βασίλειος ὁ Μέγας λέγων: «ἡ τῆς εἰκόνας τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει»²⁸. Ὁ Χριστὸς ὡς Πρωτότυπος κάθε εἰκόνας μαρτυρεῖ ὅτι διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἡ Ἀλήθεια δὲν ὑφίσταται ἄνευ σώματος, ἄνευ ὕλης. Τούτου

²⁴ Αὐτόθι, ΒΕΠΕΣ, 51, 224 (31)

²⁵ Αὐτόθι, ΒΕΠΕΣ, 51, 185 (10)

²⁶ Αὐτόθι, ΒΕΠΕΣ, 51, 189 (38)-190 (10)

²⁷ Γρηγόριος Θεολόγος, *Λόγος* 32, 8–9, PG 36, 181

²⁸ Βασίλειος ὁ Μέγας, *Πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ Ἁγίου Πνεύματος*, PG 32, 149C

ἔνεκα ὁ ζωγράφος περιγράφων τὸ περιβάλλον ἁγίου τινός, ζωγραφίζει τὴν φύσιν νὰ κλίνει πρὸς τὸν ἅγιον, ὡς πρὸς τὸν ἐπανελθόντα Χριστόν. Αὕτη ἡ ἀλήθεια κρύπτεται καὶ ὀπισθεν τῶν λόγων τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «ἢ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἰῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται» (Ρωμ. 8, 19).

Ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ συνδέει τὴν ἔννοιαν τῆς ὕλης μετὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ παριστάνει καὶ τὴν ἀχώριστον κοινωνίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κτίσεως, πραγματοποιοῦσα τοὺς λόγους τῆς Βίβλου: «ἐπὶ γὰρ ποδῆρους ἐνδύματος αὐτοῦ ἦν ὅλος ὁ κόσμος» (Σοφ. Σολ. 18, 24).

Предраг Петровић

Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд

Богословски значај материје и њеног вечног постојања

Материја јесте створена од Бога и, као тварна, јесте смртна. После човековог пада, у коме категорије времена и простора почињу да раздјељују свако постојање, божански начини живота избављају од трагедије немогућности да творевина као самодовољна превазиђе своју смртност. Јединство са Богом јесте једина опција којом се материја може спасти од смрти, јер у себи нема оних моћи које су јој приписиване од стране многобројних јелинофилософских праваца мишљења. У том смислу, долазак Бога у своју творевину јесте једини начин да се трајна пропадљивост твари заустави. Иконографија као израз јединства твари и конкретних људских личности има своје упориште у догађају отелотворења Христовог. Тим догађајем измирује се амбис који је због човековог пада постојао између пропадљиве материје и њене бесмртности. Материја жуди за бесмртношћу преко конкретних личности, што приказује православна икона као поновљена историјска тајна, тајна која се десила у личности отелотвореног Бога Логоса, чиме истина богоустановљених богослужбених оквира постојања за Цркву не постоји мимо материје.